

Ztráta celostní perspektivy a obsese specializace (Nominalismus a jeho důsledky, VI. díl)

Roman Cardal

29. novembra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Ztráta celostní perspektivy a obsese specializace

Další důsledek převládnutí nominalistické mentality v poválečné západní společnosti je R. Weaverem reflektován v kapitole s názvem *Fragmentace a posedlost*. Obsahuje zásadní obžalobu specializace a rezignace na všeobecně platné normy jednání, na což je většina moderních lidí nezměrně hrdá. Specialista „se blíží k vnějšímu okraji, (...) ztrácí se v detailech, a čím více se jimi zaobírá, tím méně je schopen jim celistvě porozumět“ (s. 55–56). Specializace je synonymem přesnosti oproti méně detailním analýzám, jimiž se však dospívá k mnohem integrálnějšímu poznání. V pohledu odborníka už člověk není tím, kým býval v pohledu filosofa. Experta zajímají jen některé aspekty zkoumaného předmětu, které u něj v horším případě zaměňuje za to nejpodstatnější. Pod vedením specialisty člověk nemůže plně uskutečnit své schopnosti: „Specializace rozvíjí jen část člověka; částečně vyvinutý člověk je deformovaný; deformovaný člověk je tím posledním, koho bychom chtěli za vládce – taková je neúprosná logika tohoto stanoviska“ (s. 59).

Ilustračný obrázok, zdroj: Pix4free.org / by Nick Youngson, CC BY-SA 3.0

Poučenější expert si uvědomuje, že jeho poznání lze s úspěchem přezkoumat, korigovat a s použitím širší optiky dokonce překonat. Takových odborníků je ale příliš málo. Většina z nich nemá o této širší perspektivě – o perspektivě filosofické – žádné ponětí a vytváří si na bázi své užoučké zkušenosti přesvědčení o možnostech poznání. Celé lidské vědění prohlašuje za podléhající vývoji a vzdává se všech definitivních soudů. Navíc často směšuje objektivitu s postojem, který se vyhýbá hodnocení. Cítí se přitom povzneseně, protože se kochá svou liberální mentalitou, která odstupuje od všech rigidností a netolerantních výlučností. Takový vědec chce být důsledný a dbá, aby se i společnost pozvedla na jeho pokrokovou úroveň.

Moderní vědou poučený občan už nesmí lpět na dogmatech jako jsou pravda, jistota, obecnost: „Jelikož se liberalismus stal svého druhu „oficiální stranickou linií“, máme zakázáno vyjadřovat se o rasách, náboženstvích či národnostních skupinách, neboť konec konců nelze vyslovit žádné kategorické tvrzení, jež by neimplikovalo existenci a uznání hodnot, a hodnoty přece způsobují nesváry. Nesmíme definovat, třídit ani soudit. Místo toho máme pobývat na periferii a

prokazovat „citlivost vůči kulturním projevům všech zemí a národů“. Tento proces je cenzurou, popřením soudnosti, ba hotovou kastrací“ (s. 61). Liberální mentalita a rozum kultivovaný tradičními liberálními uměními nemají kromě jména už nic společného.

Lidskou touhu po hledání pravdy různé speciální obory připravily o své naplnění. Specialista může na poli svého výzkumu hromadit ohromující znalosti, avšak vůči problémům ležícím za hranicemi svého zájmu zůstává slepý. Tento výpadek širšího rozhledu nahrazuje znásobením úsilí ve svém oboru. Weaver v chování specialisty, který už nevidí nic jiného než svoji vědu, rozpoznává rysy nebezpečné psychopatologie: „Uvědomíme-li si, že podstatou fanatismu je záměna prostředků za cíle, lépe hned rozeznáme ohrožení, jemuž vystavila věda a technologie naši duši. Příčetnost je přiměřenost vztahovaná k účelu. Pokud se celá otázka účelu pomíjí, pak norma příčetnosti neexistuje. Posedlost je přitom pro posedlé zdrojem velké útěchy... Není pochyb, že úleva, kterou cítí, když se horempádem vracejí ke zkumavkám a k faktům, je zcela nefalšovaná“ (s. 62).

Účel, o němž autor hovoří, je dostupný pouze v širším záběru poznání, typickém pro filosofii. Speciální vědění se ve filosofickém pohledu jeví jako podřazené vyšším cílům lidského života. Moderní vědec má filosofii zaškatulkovanou jako něco, co patří do temných a v jeho závratné epoše již překonaných dob minulosti. Moderní, tj. vysoce autonomizovaná věda, mu připadá jako jediná cesta, po níž se člověk musí vydat, nemá-li zůstat v područí zaostalosti.

Jelikož z lidského poznání nelze vymazat nárok na uchopení celku reality, po zapuzení filosofie se ho ujímají exaktní vědci. Věří, že do své zúžené optiky vtěsnají celý svět. Když se někdo pokusí poukázat na metodické limity jejich počínání, stane se obětí slovního lynčování sebevědomých odborníků: „Specialista se (...) vždy pohybuje na hranici psychózy. Kdosi poznamenal, že procházíme-li léčebnou pro psychopaty, zaznamenané u nebohých chovanců rozličné aspekty normální osobnosti v morbidně přehnané podobě, takže kdybychom si od každého vypůjčili něco, dala by se teoreticky vytvořit mysl jakéhosi nadčlověka. Procházíme-li moderními centry podnikání či vyššího vzdělávání, narážíme na podobné autonomie vývoje. U každého tu lze obdivovat, že získal svůj maličký kousek moci a virtuozity; každý zde nelibě snáší svou podřízenost, protože specializace pro něj znamená celý svět.

Veřejnost, která si díky špetce naivního realismu udržuje jistý nadhled, je označuje za „fachidioty“. Na tomto přízvisku není nutno nic měnit. Vědec, technik či učenec, který opustil jedno pro Mnohé, může prasknout pýchou nad svou schopností popsat precizně nějaký miniaturní kousíček světa, leč s lidmi takto posedlými fragmentací nelze debatovat o nic lépe než s psychotiky... Civilizaci je nutno spasit před lidmi, kteří proklamují, že jsou jejím majákem a její chloubou“ (s. 63).

Prosadí-li se ve společnosti specialisté, vytvoří nadřazenou kastu, pod níž se v nevědomosti válí masa ignorantů. Tito k nim pak vzhlíží jako k lidem, kteří mají recept na problémy doby. Orientace směrem do minulosti není možná, specializovaná věda je stále ve vývoji a co platilo včera, již dnes neplatí.

Modernismus uzavírá člověka do přítomnosti: „Modernismus je v podstatě provincialismus, protože odmítá nahlížet přes horizont daného okamžiku, stejně jako vesničan často s nedůvěrou pomýšlí na cokoliv, co leží za kopcem“ (s. 67).

Pro moderního západního člověka je prakticky nemožné se od tohoto kultu „vědecké“ mentality osvobodit. Jeho fascinace bezprecedentními objevy vědy je příliš velká. Jelikož minulost o těchto objevech nic

nevěděla, shlíží na ní s pohrdáním a je skálopevně přesvědčen o své dějinné výjimečnosti. Uniká mu však, že se přitom stále více oddaluje od míst, z nichž by mohl celý svět i sebe samého vidět z mnohem vyšší perspektivy. Ta by mu umožnila především spatřit *poslední cíl jeho života*. Tím by došlo i k výrazné modifikaci jeho postoje ke specializované vědě, protože by pochopil, že ho k jeho poslednímu cíli nikdy nemůže dovést, neboť mu nikdy nedokáže říct, kým vlastně vposledku je a jaký smysl má jeho přebývání na této Zemi.

predchádzajúce časti:

Nominalizmus a jeho d?sledky

Od princíp? k d?sledk?m – etapy postupného úpadku (Nominalizmus a jeho d?sledky, II. díl)

Pr?lom nominalizmu do vzd?lávacího procesu (Nominalizmus a jeho d?sledky, III. díl)

Krizové momenty pod lupou – Pád do bezprost?ednosti (Nominalizmus a jeho d?sledky, IV. díl)

Demokratická nivelizace (Nominalizmus a jeho d?sledky, V. díl)

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/nominalizmus-a-jeho-dusledky-vi/>